

До його думки прислухалися і цінували. Упродовж 1960-х років Академією наук України була започаткована і видана у світ багатотомна Українська Радянська Енциклопедія, до авторського колективу якої був залучений Юрій Лащук. Його невеликі замітки про гончарні осередки та майстрів доповнили довідкове видання. Він брав участь і у створенні колективних монографій.

Так склалися життєві обставини, що Юрій Пилипович переїхав до Львова, де і продовжив свою наукову та викладацьку діяльність. Працюючи з 1963 року у Львівському музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР на різних посадах, він опрацював велику кількість керамологічних матеріалів з усієї України, власноруч сформував негатеку, фотоархів, альбоми унікальних замальовок, передав велику кількість глиняних виробів у різні музеї України. Для нього це був час формування як керамолога, мистецтвознавця, справжнього патріота.

Як не прикро визнавати, але ейфорія від зацікавлення українською народною керамікою у наукових колах швидко минула. 1970-ті роки залишили по собі безліч нереалізованих планів науковця. Після блискавичного захисту докторської дисертації рукопис до цього часу не оприлюднений і майже не доступний до широкого кола читачів. Роки польових досліджень народного мистецтва, закарбовані у світлинах, негативах, замальовках, нотатках, розпорошені по різних музеях та архівах України і чекають на вихід у світ. Лише поодинокі статті, вступні слова чи примітки дійшли до читача. Своєрідний вакуум, який утворився до 1990-х років, позначився у всіх сферах дослідження українського гончарства.

Постать Юрія Пилиповича для української науки є винятковою, бо все своє життя, всі сили він присвятив українському гончарству, не змінив напрямків дослідження як Катерина Матейко, яка працювала поряд з ним. Гончарство було не епізодом чи об'єктом дослідження, воно і було його життям.

Про Юрія Лащука вдало сказав генеральний директор Національного музею-заповідника українського гончарства, доктор історичних наук Олександр Пошивайло: «Він – єдиний вітчизняний учений-керамолог, який побував майже в усіх центрах українського народного гончарства... Юрій Лащук вперше в Україні здійснив комплексний мистецтвознавчий аналіз досягнень гончарів одного гончарного центру (Косова); першим фундаментально дослідив мистецтво українських гончарів XIX–XX століть, визначив закономірності історичного розвитку та художньо-стильові особливості окремих осередків і регіонів промислу; запровадив порівняльні студії за матеріалами української і зарубіжної кераміки» [1, с. 129].

Наукова спадщина Юрія Пилиповича уважно аналізується і виводиться у світ. Співробітники Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України продовжують вивчати гончарство, послугуючись надбаннями видатного керамолога, мистецтвознавця. Завдяки зібраним в середині XX століття керамологічним

матеріалам ми можемо уявити повну картину побуту населення України в різних регіонах, здійснити комплексне порівняння народної термінології, форм та декору глиняних виробів, простежити долю цілих династій гончарів. Наукова спадщина видатного керамолога актуальна і цінна для кожного, хто вивчає гончарство України.

ПОСИЛАННЯ

1. Пошивайло О. Патріарху української керамології – Юрію Лащуку лише 80! // Український керамологічний журнал. – 2002. – № 1. – С. 128–130.
2. Лащук Ю.П. Гуцульська кераміка. – Київ: Державне видавництво літератури з будівництва і архітектури УРСР, 1956. – 84 с.
3. Лащук Ю. Юрій Лащук: пройдене і пережите // Українська керамологія: Національний науковий щорічник. 2002 / За ред. доктора історичних наук Олександра Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2002. – Кн. 2. – С. 402–409.
4. Лащук Ю. Закарпатська народна кераміка. – Ужгород: Закарпатське обласне книжково-газетне видавництво, 1960. – 61 с., іл.
5. Лащук Ю. Косівська кераміка. – Київ: Мистецтво, 1966. – 100 с.

Чечель Ж.А. Научные исследования Юрия Лащука в культурной керамологии Украины 1955–1985 гг.

Статья посвящена научной деятельности выдающегося украинского исследователя керамики Юрия Лащука в период с 1955 по 1985 годы. Проанализированы студии, которые представляют гончарные центры: монографии, энциклопедические издания и статьи.

Ключевые слова: Юрий Лащук, керамология, гончарство, керамика, майолика.

Chechel Zh.A. Scientific studies of Yuriy Lashchuk's in cultural Ceramology Ukraine 1955–1985

This article is devoted to scientific activity of outstanding Ukrainian researcher ceramics Yuriy Lashchuk in the period from 1955 to 1985. Studies, that presenting pottery centers – monographs, encyclopedias and articles are analyzed.

Key words: Yuriy Lashchuk, Ceramology, pottery, ceramics, majolica.

25.02.2017 р.

J

УДК 738(477)(092) «1986/2000»

О.Г. Ликова

КЕРАМОЛОГІЧНІ СТУДІЇ ЮРІЯ ЛАЩУКА (1986–2000)

Стаття присвячена аналізу керамологічних публікацій видатного українського керамолога Юрія Лащука, які було надруковано упродовж 1986–2000 років. Визначено основні тематичні зацікавлення керамолога та проблеми, на які він звертав увагу.

Ключові слова: Юрій Лащук, керамолог, наукові студії, керамологічна тематика, Україна.

Нині немає жодного дослідника українського гончарства, якому було б невідоме ім'я Юрія Пилиповича Лащука (15.03.1922–04.01.2003) – видатного українського керамолога, доктора мистецтвознавства, професора. Усі сучасні дослідники кераміки або були безпосередніми його учнями, або ж вчилися на його працях. Саме великий науковий доробок Юрія Лащука красномовно свідчить про його досягнення на ниві керамології.

Подільська дослідниця Лідія Мельничук відзначала, що Юрій Лащук був фундатором наукової мистецтвознавчої школи, «діяльність якої у 1960-х роках значною мірою

вплинула на зростання наукового інтересу до проблем народного гончарства та професійної кераміки, формування у 1970-х–1990-х роках київської та опішненської історико-етнографічних та мистецтвознавчих наукових шкіл» [1, с. 80–81]. Однак у даному ракурсі доречніше говорити не про наукові школи, а про осередки, у яких збиралася певна кількість науковців-керамологів, про регулярні експедиційні дослідження й послідовні студіювання проблематики вітчизняного гончарства в українській науці. Упродовж ХХ – початку ХХІ ст. в Україні лише Юрій Лашук послідовно захистив кандидатську («Косівська кераміка ХІХ–ХХ ст.») й докторську («Українська народна кераміка ХІХ–ХХ ст.») дисертації з керамологічної проблематики й до останнього дня життя працював над керамологічними матеріалами. Однак наразі ще немає комплексного дослідження наукової діяльності цього видатного керамолога, хоча й є окремі статті, переважно з нагоди його чергового ювілею.

Оцінюючи своє життя, видатний керамолог впевнено стверджував, що «основою всього було служіння рідному народові, його визвольним зусиллям шляхом збагачення його духовної скарбниці». А провідне місце в його науковій діяльності займала українська народна кераміка як явище матеріальної й духовної культури народу. За свідченнями його сучасників, головними для дослідника залишалися польові експедиції до гончарних осередків України. Він єдиний вітчизняний учений-керамолог, який побував майже в усіх центрах українського народного гончарства. У своїй біографії Юрій Лашук зазначив, що «на цьому шляху було зібрано багато польових матеріалів у понад 100 місцевостях української етнографічної території, в усіх музеях України, а також у музеях Австрії, Білорусі, Польщі, Росії, Румунії, Словаччини й Угорщини. На цій основі стало можливим скласти карти народної кераміки (понад 700 осередків), простежити розвиток українського кахлярства протягом Х–ХІХ століть, дослідити еволюцію форм і орнаментики сільських гончарів та діяльність міських (цехових) майстрів за період ХІV–ХVІІІ століть» [2, с. 407–409]. Усі свої напрацювання Юрій Лашук прагнув викласти на папері. Велика частина його досліджень була опублікована.

Утвердження Юрія Лашука на науковій ниві керамології почалося із захисту кандидатської дисертації й продовжилося рядом наукових статей і розділів у колективних монографіях (усього – понад 300). Надруковані й ґрунтовні монографічні дослідження – «Гуцульська кераміка» (1956), «Закарпатська народна кераміка» (1960), «Косівська кераміка» (1966), «Українські гончарі» (1968), «Львівська кераміка» (1970), «Олекса Бахматюк» (1976), «Народне мистецтво українського Полісся» (1992), «Українські кахлі» (1993), «Покутська кераміка» (1998). А його докторська дисертація, хоч і не опублікована, стала справжньою енциклопедією про вітчизняне гончарство й настільною книгою усіх керамологів.

За твердженням Олеса Пошивайла «наприкінці 1980-

х років до усвідомлення важливості критичних виступів, одним із перших серед керамологів, прийшов доктор мистецтвознавства, професор Юрій Лашук» [3, с. 65]. Проблема розвінчування фальсифікації у трактуванні українського народного мистецтва турбувала Юрія Лашука постійно. Він наголошував на цьому і в публікаціях 1990-х років: «Науковий аналіз і розвінчування фальсифікації у галузі витоків і стилю нашого народного мистецтва – невідкладне завдання етнографів та мистецтвознавців» [4, с. 515]. Усвідомлення недосконалості наукової літератури про розвиток українського гончарства та створення фундаментальної фактичної матеріальної бази в результаті багаторічної пошукової діяльності сприяло тому, що керамологічні праці Юрія Лашука з середини 1980-х років набули загальнонаціонального спрямування. Однак у його працях цього періоду простежуються окремі теми, якими керамолог більше цікавився й, відповідно, приділяв їм більше уваги. Простежу основні напрямки керамологічних студій вченого у період організаційного структурування української керамології (від часу заснування Музею гончарства в Опішні до виокремлення із структури музею спеціалізованої академічної установи – Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України).

Як уже відзначалося, Юрій Лашук приділяв увагу темі сучасного стану й витоків гончарства на території України в межах її сучасних державних кордонів від найдавніших часів до сьогодення. До цієї проблеми він звертається на сторінках довідкових видань та під час наукових форумів. Зокрема, у відносно невеликій статті «Кераміка» на сторінках довідника «Народні художні промисли УРСР» [5] він робить загальний огляд сучасного стану розвитку українського гончарства. Автор відзначає найбільші осередки, у яких на 1986 р. виготовляли глиняні вироби. Він перераховує асортимент глиняних виробів в окремих осередках і загально характеризує основні техніки декорування кераміки, які застосовують українці, хоча і припускається кількох помилок. Зокрема, Юрій Лашук стверджує, що «для полив'яної кераміки України властиві різні види декоративного розпису – фляндрівка, ріжкування, риткування» [5, с. 61]. Риткування – це не вид розпису, це техніка декорування поверхні. Так само керамолог стверджує, що «характерними лише для сірої кераміки є «лисковані» орнаменти, що виводяться твердим предметом по підсушених стінках» [5, с. 60]. Однак у музейних колекціях зберігається багато виробів з теракотовим (не сірим!) черепком, які випалені у звичайному окислюючому вогні й декоровані технікою «лискування». Описуючи провідні гончарні осередки України, автор називає й найвідоміші, на його думку, імена майстрів, які прославили своєю творчістю конкретні населені пункти. Статтю проілюстровано фотографіями глиняних виробів, хоча й незрозумілий принцип відбору ілюстрацій. Майже на половині ілюстрацій зображено глиняні вироби Івано-Франківщини (хоча Юрій Лашук

сам писав у своїй докторській дисертації, що на початку ХХ ст. в Україні існувало понад 700 гончарних осередків). Ілюстрації не прив'язані до тексту і не відображають усього розмаїття форм та декору глиняних виробів України, про яке пише керамолог у статті.

Беручи участь у конференціях, Юрій Лащук неодноразово окреслює витоки та особливості українського народного мистецтва, зокрема, кераміки. Він зазначає, що мальована трипільська кераміка, створення населенням Трипілля, яке є «субстратом українців та антів – наших предків, які створили першу українську і першу слов'янську державу» [6, с. 15], вплинула на формування мистецтва античної Греції [7, с. 148]. «Це саме можна сказати про її вплив на кераміку земель Балкан, Кавказу, Середньої Азії» [6, с. 15]. Автор неодноразово стверджує, що сучасні глиняні вироби окремих регіонів сягають своїм корінням власне трипільської культури. Це достатньо яскраво проявляється у гончарстві Покуття і Закарпаття – найбільше у біконічності форм та пануванні «кольорової тріади (розписи «побілкою», «червінкою» та «опискою»)» [6, с. 16].

Поряд із загальними темами Юрій Лащук звертає увагу й на розвиток гончарства в окремих регіонах, етнографічних групах чи населених пунктах України – Гуцульщині [8], Поліссі [9], бойків [10], Потеличах [11]. У своїх працях автор описує процес виготовлення глиняних виробів у окремих місцевостях, акцентуючи увагу на особливостях кожного регіону. Паралельно він звертає увагу на неповноцінність формування керамологічних колекцій у музеях. Зокрема, він акцентує увагу на відсутності простої кераміки у фондових колекціях. Позитивним моментом у працях керамолога є те, що в усіх дослідженнях він використовує місцеву термінологію, характерну для гончарного осередку, називаючи як форми гончарних виробів, елементи орнаментики, так і гончарні інструменти. Одночасно, для керамологічних праць Юрія Лащука найбільш характерним моментом у дослідженні є процес порівняння розвитку гончарства у різних країнах світу в різні часи.

Деякі з досліджуваних Юрієм Лащуком тем завершилися підготовкою ґрунтовних монографій. Такими стало гончарство Полісся [12] і Покуття [13].

Окремою сторінкою у керамологічній діяльності Юрія Лащука постають публікації на сторінках видань видавництва «Українське Народознавство», заснованого 1992 р. на базі редакційно-видавничого сектора Державного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Усі наукові збірники видавництва до 2000 р. містять в собі дослідження видатного керамолога. Остання його керамологічна монографія («Покутська кераміка») також була підготовлена й надрукована у цьому видавництві.

Перша ґрунтовна праця, підготовлена новим видавництвом, побачила світ у 1993 р., уже після розпаду Радянського Союзу. Ним стала перша книга всеукраїнського періодичного видання «Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. Науковий збірник за минулі літа». Загалом, було надруковано чотири

книги збірника, і всі вони містять праці Юрія Лащука.

Перша публікація – тези доповіді, виголошеної ще 27–29 вересня 1985 р. на Республіканському науково-практичному семінарі «Гончарство України: проблеми і перспективи», який проходив у Музеї народної архітектури та побуту УРСР. Юрій Лащук акцентує увагу на розвитку традицій в сучасному українському гончарстві, наголошуючи на занепаді ремесла по всій республіці. Він констатує, що народні майстри мають працювати вдома, оскільки «виконуючи замовлення на керамічних виробництвах України народні майстри не беруть участі у створенні зразків для виробництва, перебуваючи на становищі виконавців робіт, створених художніми керівниками» [14, с. 33]. Тобто, народний майстер втрачає зв'язок із своїм корінням та місцевими традиціями.

Друга стаття Юрія Лащука у збірнику («Дещо про українську кераміку») була оголошена у вигляді доповіді на Першій республіканській науково-практичній конференції «Гончарство України: минуле й сьогодні», яка проходила в Опішному 8–10 червня 1989 р. на базі Музею гончарства. В Україні вперше було зібрано таку кількість дослідників гончарства, причому не у столичному місті, а у провінції, в селі, у невеличкому нещодавно створеному спеціалізованому музеї. Юрій Лащук підготував матеріал про історію розвитку та регіональні й художньо-стильові особливості української кераміки. У становленні «мистецтва української кераміки» автор виділяє три етапи – «докласових суспільств, феодалізму, народної кераміки 19–20-х ст.» [15, с. 60]. Аналізуючи гончарство України, Юрій Лащук особливу увагу приділяє кахлярству, яке вважає «найяскравішим художнім явищем» у виробництві різних видів будівельної кераміки. Витоки кахляного виробництва в Україні сягають XIII–XI ст., коли у міському житті з'являються кімнатні печі (груби). Сучасного вигляду кахлі набули у XVI ст. (форма, розмір, декор). На початку XVII ст. кахляні печі стали з'являтися і в сільських помешканнях. Вершиною кахлярства став розвиток мальованих кахляних комплектів, розрахованих на сільського споживача, що набуло поширення у XIX ст.

Ґрунтуючись на історико-культурних, типологічних та художніх ознаках української кераміки, Юрій Лащук в українському гончарстві виділяє кілька зон: «... в Середньому Подніпров'ї – Східно-Поліську та Наддніпрянську, на Лівобережжі – Чернігівську та Полтавсько-Слобідську, на Поділлі – Східно-Подільську та Західно-Подільську, в районі Карпат – Підкарпатську та Закарпатську, в північно-західних регіонах України – Західно-Поліську та Волинсько-Львівську» [15, с. 66]. Характеризуючи кожну зону, керамолог акцентує увагу на місцевих особливостях, на формах посуду та його декорі, фіксує осередки та майстрів, які у них працювали. Наприкінці статті зазначено й охарактеризовано основні техніки декорування глиняних виробів в Україні. У відносно невеликій статті Юрій Лащук спромігся викласти основні етапи розвитку українського гончарства від часів його витоків до кінця ХХ ст. Він показав становлення

локальних особливостей української кераміки, одночасно вказуючи осередки й авторів.

Попередня праця стала розгорнутим викладом ще однієї статті у цьому виданні, яка готувалася до збірника 1988 р. («Полтавщина. Гончарський збірник за рік 1988-й»), що так і не був надрукований. Мова йде про статтю «Українське гончарство – феномен народного мистецтва слов'янського світу» [16]. Відмінність полягає у тому, що тут Юрій Лащук порушує вкрай важливу проблему Академії наук України – відсутність системності у керамологічних студіях науковців. До кінця ХХ ст. Юрій Лащук був єдиним науковцем, який послідовно захистив кандидатську і докторську дисертації на керамологічну тематику і все своє життя присвятив вивченню гончарства і його аналізу. Системні керамологічні дослідження активізувалися лише із розгортанням наукової діяльності на базі Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, а з початку ХХІ ст. – в Інституті керамології – відділенні Інституту народознавства НАН України.

Як уже зазначалося, усі чотири томи щорічника «Українське Гончарство» містили у собі праці Юрія Лащука. Тематика цих матеріалів різноманітна, що ще раз підкреслює широке коло зацікавлень видатного керамолога у дослідженні українського гончарства. Він продовжує порушену ним на конференціях тему витоків української народної кераміки ХІХ–ХХ ст. У статті «Кераміка Трипілля, Античної Греції, сучасної України: збіг чи спадкоємність?» він доводить, що у сучасній народній кераміці чітко простежуються риси, які характерні як для кераміки Трипілля, так і для Античної Греції. Зокрема, виділено три ключові подібності: «біконізм форм горщиків, який панує нині у всіх гончарних осередках Покуття й Закарпаття [...]»; повсюдне нині застосування для розпису неполив'яного посуду трьох мінеральних фарб – «побілки», «червіньки» і рудої «описки» [...]»; «незвичайно широка варіантність композиції при збереженні поділу декоративної площі – на два, три, чотири і більше секторів» [17, с. 270]. Думка про наслідування трипільської кераміки сучасними народними гончарями проходить червоною ниткою через усі керамологічні праці Юрія Лащука.

Звертається дослідник на сторінках щорічника «Українське Гончарство» і до сакральної теми («Сакральні сюжети і мотиви в гончарстві Покуття» [18]), і порушує питання розвитку гончарних навчальних закладів, зокрема у статті «Керамічний осередок у Глинську» [19].

Отже, ім'я Юрія Лащука нерозривно пов'язане з українською керамологією. Він, досліджуючи українське гончарство, об'їздив майже всю територію України, що дало можливість укласти перший довідник і карту гончарних осередків. Його фундаментальні праці й приватний архів донині слугують зразками для дослідників українського гончарства.

Багаторічна натхненна праця цієї дивовижної людини постає унікальною сторінкою в літописі науково-культурного поступу України другої половини ХХ ст. Його

цілеспрямована діяльність сприяла розвитку важливого напрямку наукових досліджень національної культури. У них охоплено достатньо широке коло питань, якими нині займається українська культурна керамологія. Причому, керамолог не лише описував певні процеси в гончарстві, він аналізував їх і порівнював із розвитком гончарства в інших країнах. Згадані праці – це невелика частина друкованої спадщини видатного керамолога в окреслений період. Повний аналіз керамологічних напрацювань Юрія Лащука – вкрай важлива справа в осмисленні основних тенденцій становлення української культурної керамології в період її організаційного структурування (1986–2000 рр.), і його буде здійснено найближчим часом.

ПОСИЛАННЯ

1. Мельничук Л. Гончарство Поділля в другій половині ХІХ–ХХ століттях: історико-етнографічне дослідження. – К.: УНІСЕРВ, 2004. – 350 с.
2. Лащук Ю. Юрій Лащук: пройдене і пережите // Українська керамологія: Національний науковий щорічник. 2002 / За редакцією доктора історичних наук Олеса Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2002. – Кн. 2. – С. 402–440.
3. Пошивайло О. Українська академічна керамологія ХХІ сторіччя. Теорія, історія, сучасний ужинок, майбутній поступ / Олесь Пошивайло. – Опішне: Українське Народознавство, 2007. – Кн. 1: (2001–2005). – 776 с.: іл.
4. Лащук Ю. Народне гончарство гуцулів очима деяких сусідів // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1994. – Опішне: Українське Народознавство, 1995. – Кн. 2. – С. 513–516.
5. Лащук Ю.П. Кераміка // Народні художні промисли УРСР. Довідник. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 59–66.
6. Лащук Ю. Правитокі українського народного мистецтва // Тези доповідей тринадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. 6 вересня, 1994 р. – Вінниця, 1994. – С. 15–16.
7. Лащук Ю.П. Деякі особливості народного мистецтва українців // Велика Волинь: Минуле і сучасне. Тези міжнародної наукової краєзнавчої конференції. 9–11 вересня, 1993 р. – Житомир, 1993. – С. 148–150.
8. Лащук Ю.П. Кераміка // Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 405–411.
9. Лащук Ю.П. Милоченков С.А. Гончарство // Полесьє. Матеріальна культура. – К.: Наукова думка, 1988. – С. 178–185.
10. Лащук Ю.П. Мистецтво бойківської кераміки // Народна творчість та етнографія. – 1989. – № 1. – С. 36–42.
11. Лащук Ю.Ф. Потелыч – откровение украинской керамики // Памятники культуры. Новые открытия. Письменность, искусство, археология. Ежегодник, 1989. – М.: Наука, 1990. – С. 323–333.
12. Лащук Ю. Народне мистецтво українського Полісся. – Львів: Каменяр, 1992. – 134 с.: іл.
13. Лащук Ю. Покутська кераміка. – Опішне: Українське Народознавство, 1998. – 160 с.: іл.
14. Лащук Ю. Художня спадщина і сучасна творча практика в гончарстві України // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / за ред. д-ра іст. н. Олеса Пошивайла. – Київ – Опішне: Молодь – Українське Народознавство, 1993. – Кн. 1. – С. 33.
15. Лащук Ю. Дещо про українську кераміку // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / за ред. д-ра іст. н. Олеса Пошивайла. – Київ – Опішне: Молодь – Українське Народознавство, 1993. – Кн. 1. – С. 60–75.
16. Лащук Ю. Українське гончарство – феномен народного мистецтва слов'янського світу // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / за ред. д-ра іст. н. Олеса Пошивайла. – Київ – Опішне: Молодь – Українське Народознавство, 1993. – Кн. 1. – С. 371–379.
17. Лащук Ю. Кераміка Трипілля, античної Греції, сучасної України: збіг чи спадкоємність? // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1994. – Опішне: Українське Народознавство, 1995. – Кн. 2. – С. 266–271.
18. Лащук Ю., Лобурак І. Сакральні сюжети і мотиви в гончарстві Покуття // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1994. – Опішне: Українське Народознавство, 1995. – Кн. 2. – С. 266–271.

ний щорічник. За рік 1995. – Опішне: Українське Народознавство, 1996. – Кн. 3. – С. 274-285.

19. Лащук Ю. Керамічний осередок у Глинську // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За роки 1996–1999 / за ред. Олеса Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 1999. – Кн. 4. – С. 328–330.

Лыкова О.Г. Керамологические студии Юрия Лащука (1986–2000)

Статья посвящена анализу керамологических публикаций выдающегося украинского керамолога Юрия Лащука, которые были напечатаны в течение 1986–2000 годов. Определены основные тематические интересы керамолога и проблемы, на которые он обращал внимание.

Ключевые слова: Юрий Лащук, керамолог, научные исследования, керамологическая тематика, Украина.

Lykova O.H. The Ceramological Studies of Yuriy Lashchuk's (1986–2000)

This article analyzes the ceramological publications of outstanding Ukrainian ceramologist Yuriy Lashchuk which was published during 1986–2000 years. The main thematic interest of ceramologist and problems to which he drew attention have been determined

Key words: Yuriy Lashchuk, ceramologist, scientific studies, ceramological themes, Ukraine

22.02.2017 p.

j

УДК 908 (477, 51) /39

Н.М. Салтан

**ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА МЕНЬСЬКОГО
КРАЄЗНАВЦЯ ДМИТРА ПАНАСОВИЧА КАЛІБАБИ**

У статті аналізується життєвий та творчий шлях відомого хроніста Менщини – Дмитра Панасовича Калібаби. Автором класифіковано та систематизовано основні напрямки його краєзнавчих розвідок. Узагальнено роль і місце зазначеного регіонального історика у дослідженні минувшини населених пунктів Меньського району Чернігівської області та суспільно-політичної діяльності окремих персоналій Чернігово-Сіверщини XVIII–XX ст.

Ключові слова: етнограф, вивчення минулого, краєзнавець, місто Мена, історичні розвідки, газетні публікації, Чернігівщина.

Серед численних етнографів та краєзнавців Чернігівщини другої половини ХХ – початку ХХІ ст. особливе місце посідає меньський краєзнавець Дмитро Панасович Калібаба, якого слід вважати одним із фундаментальних хроністів сучасної Менщини. З початку 1950-х років його регулярні історичні та етнографічні статті міг прочитати кожен передплатник меньського районного тижневика «Колгоспна правда». Однак, незважаючи на популярність, на превеликий жаль до цього часу ніхто так і не здійснив аналіз та систематизацію його багатолітньої роботи, спрямованої на збір інформації про історичне минуле Менщини та Чернігово-Сіверщини. З нагоди восьмидесятиріччя краєзнавця співробітниця Меньської районної бібліотеки Лілія Москальська уклала загальний реєстр публікацій Д. Калібаби та написала невеличке автобіографічне есе, долучивши до нього текстовий некролог меньського письменника Анатолія Соломка [1]. Керівництво Державного архіву Чернігівської області у

фонді Р-8867 створило окрему справу, де було зібрано матеріали про Дмитра Калібабу [2]. Після його смерті 9 січня 2005 року ім'я Дмитра Калібаби стало поступово забуватися, а його етнографічна спадщина випала з поля зору вітчизняних істориків та науковців. Тому авторка поставила за мету дослідити його науковий доробок.

Дмитро Панасович Калібаба народився 18 червня 1925 р. в с. Ушня Меньського району Чернігівської області у сім'ї сільського фельдшера та колгоспниці. У юному віці він пережив німецьку окупацію, а після визволення рідного села у 1943 р. був мобілізований до лав Червоної Армії. Калібаба брав участь у Другій світовій війні, за яку отримав декілька бойових нагород. Після закінчення воєнних дій Дмитро Панасович до 1948 р. служив у Середній Азії. Після демобілізації, вже одружений, повернувся на рідну Чернігівщину, де з 1949 р. по 1959 р. перебував на партійній роботі, виконуючи функції штатного пропагандиста, завідуючого відділом пропаганди та агітації. Пізніше його обрали секретарем Меньського райкому партії. Це був етап номенклатурно-партійної діяльності майбутнього краєзнавця.

Закінчивши філологічний факультет Ніжинського педагогічного інституту, з 1959 р. по 1963 р. Дмитро Калібаба викладав російську мову та літературу в Ушнянській семирічці. Пізніше (незважаючи на відсутність фахової освіти) працював вчителем історії в Меньській середній школі ім. В. Леніна. За його ініціативи у цьому навчальному закладі було відкрито краєзнавчий музей та започатковано випуск літературного альманаху.

У 1963–1969 рр. та 1970–1980 рр. Дмитро Панасович обіймав посаду інспектора шкіл Меньського райвно. Упродовж 1969–1970 рр. Калібаба – завідувач методичного кабінету. З 1980 по 1986 рр. – спочатку завуч, а згодом і директор Меньської заочної школи [3]. Непересічною подією для Менщини стало відкриття у міському будинку культури 19 вересня 1993 р. районної художньої галереї, ініціатором створення якої був саме Дмитро Калібаба. Окрім того Дмитро Панасович був її безпосереднім фундатором, адже саме Калібаба, передавши новоствореній мистецькій установі низку експонатів власної колекції, по-суті створив її першу експозицію. Нині художня галерея налічує понад 600 експонатів [15]. В експозиції – картини як професійних художників, так і аматорів, колекція ікон, вироби місцевих майстрів із дерева, скла, гіпсу, глини; предмети вишивки і ткацтва, роботи гуртківців станції юних техніків, шкіл району, колекція мінералів, подарована уродженцем Мени, членом Співки художників України Геннадієм Польовим. Тут можна побачити картини народного художника України Віктора Шаталіна, Тетяни Яблонської та її дочки Гаяне Атаян, Анатолія Радзіховського, Миколи Стратілата а також заслуженого і народного художника України Анатолія Гайдамаки. Окрім Меньської художньої галереї за життя Д. Калібаба був причетний і до створення кількох сільських музеїв Меньського району.

Однак, справжньою пристрастю Дмитра Панасовича